

AKDENİZ ÜLKELERİNDE SİVİL TOPLUM VE KADINLARIN SİYASAL KATILIMI

Monique PRIM*

Kadınların siyasal katılımı, kamu yaşamındaki yerleri, tüm Akdeniz`de tamamlanmış bir demokrasi görüntüsü yansıtır. Kadınların; genelde toplumda, özeldede siyasal sorumluluk altına girişte uğradığı haksızlıklardan söz etmek için düzinelere kitap yazılabilir. Akdeniz bölgesinde baskın ataerkil modelin sürekliliği, Akdeniz`in bir kıyısından diğerine baskı türleri üretmiyorsa da; kesin olan az ya da çok şiddet ile eşitlikçi olmayan kadın erkek ilişkilerinde süreklilik üretmektedir.

Kuşkusuz, Akdeniz`in kuzeyi ile güneyindeki kadının durumu aynı değildir. Bu nedenledir ki; eşitlik elde edilmiş olsa da uyuşmazlıklar sürmektedir. Aynı şekilde Fransa`da da 1997`de 1945`e göre daha az kadın parlamenter bulunmaktadır. Fransız Parlamentosu %94 oranında eril kalmıştır. Kadınların siyasal sorumluluklara katılımında eşitlik konusundaki anlaşmazlık ülkemizde de yakın zamanda gündeme gelmiştir. Gelecek seçimlerde sol partilerin sağ partilerde olduğu gibi adaylar arasında kadınlara yer vermek konusunda rekabet etmesi olasıdır. Ama; seçimler geçer geçmez sosyal uygulamaların temelde aynı kalmasından endişe ediyorum.

Demek istediğim; tartışmamıza siyasal partilerin çarpışması ve kadınların siyasal yaşama daha iyi katılımında oynayabilecekleri rol ile başlamanın çok gerekli olmadığını düşündüğümüdür. Ben konumu, kadınların siyaseti değiştirmede oynayabilecekleri rol üzerine yoğunlaştırmayı tercih ediyorum. Aslında; siyaset Akdeniz`in kuzeyinde olduğu gibi güneyinde de krizdedir; ki bu kriz sosyal değişim projesinde kadınların siyasal ve sosyal mücadelelerini pekiştirecek derin ana yapıyı anlama yöneliktir.

İlk konuşmacılardan biri olarak, konuyu biraz global bir düzeyde ele almayı uygun görüyorum. Böylece özel deneyimlerimizin her birini daha genel

* St. Denis Belediye Başkan Yardımcısı, Fransa`da Akdeniz Yurttaşlar Forumu Başkanı

çerçevede yeniden kurmak ve ağıımızın REUNIR olarak adlandırılmasına uygun olarak, Akdeniz bölgesinde yönlendirici olacak şekilde hareket etmek için bazı bakış açıları oluşturmak açısından faydalı olabileceğimizi düşünüyorum.

Ben burada 1994'de oluşturulan Akdeniz Yurttaşlar Forumu'nu temsil ediyorum. Bu ne bir kadın kuruluşu ne de gelişmeye yönelik bir kuruluş. Ama bu, tüm Akdeniz'e ait bilgi değişimini, siyasal tartışmaya ve bugün geniş anlamda bir ütopya olan kardeşçe ve çoğulcu bir Akdenizli kültür ve siyaset bölgesi oluşumunu paylaşma isteğini belirten vatandaş uygulamalarının iyileştirilmesine yönelik bir platform. Yabancı düşmanlığının ve her türlü kişilik haklarının tırmanışına rağmen Akdeniz'in genişlemiş bir vatandaşlığı uygulamak ve paylaşılmış bir proje düşünmek için uygun bir alan olduğunu düşündük.

Kuşkusuz böyle bir girişim en azından bir siyaset tartışması gerektirir ve biz bu tartışmayı sürdürmeye devam ediyoruz.

Akdenizli proje düşüncesi, bölgenin çarpıcı sorunlarının başta Arap-İsrail anlaşmazlıkları olmak üzere üretilme eğilimi olarak değil de: tam tersi bütünün açıklık ve cesaret ile karşılaştırılması istediği olarak belirir ise, güçlü olabilir. Tek tek sorunlar yerine bütünsel ele almak yararlı olur.

Ama daha genel olarak, Akdenizli kimliği üzerine kendini sorgulamaya yöneliktir. Şu bir gerçektir ki, kıyı ortaklarının arasında bir bağ olan Akdeniz; sıklıkla yoğun bir anlaşmazlık mekanı ve bazen de kuzey ve güneyin aynı düzlemde durduğu yeni bir demirperde olarak ortaya çıkmaktadır. Birilerinin devreden çıkması diğerlerinin çekilmesine cevap veriyor ve karşılık olarak söylemi ve ihraç uygulamalarını besliyor. Her birinin kendi felsefesi gerilimlerin genelleşmesini ve bölgenin içinde tükeneceği kopmaların yenilenmesini başlatıyor. Barış kültürüne karşı daha hassas olan kadınlar, paylaşılacak bir geleceği düşünmek için kimliğe yönelik, dini ve ulusal ayrılıkları aşmaya davet eden ortak kaderin kolektif bilincinin ortaya çıkmasında özel bir role sahiptirler. REUNIR ağındaki değişik kuruluş ve örgütlerimizin Akdeniz'in bu hem tek, hem çoğulcu olan çağdaş ve canlı kimliğini oluşturmak için aynı amaca yönelik ve karşılıklı girişimlerinin nasıl payı olabileceğini tartışmak ilginç olabilir.

Ele almak istediğim ikinci konu ekonomik kriz ile sosyal kriz arasındaki bağlantıdır.

Bir dönemin sonunu belirten, gerçek bir dönemeç olan bir kriz yaşadığımızı söylemek abartılı olmaz

Bu dönem yaklaşık olarak II. Dünya Savaşı sonundan 80'li yılların sonuna: Avrupa'daki sosyalist rejimlerin çöküşüne kadar uzanır ve geo-stratejik

bazı dengelerin kesintiye uğradığı, aynı zamanda başlıca ekonomik, sosyal ve siyasal boyutların krizi ile sona erer. Sömürgecilik sonrası dönemin başında; gelişme hatta değişim ve büyüme arayışına girmiş genç devletlerin en gelişmiş olarak nitelenen ülkelerin seviyesine ulaşması görüşüne kadar uzanan ümitler boşa çıkmıştır. Eşitsizlikler kuzey ve güney arasında ve her bölgenin kendi içinde de özellikle belirginleşmiştir. Güney ülkelerinin değişim ve uluslararası ekonomik rekabete katılmak konusundaki çabalarına yapıcı bağların ve geleneksel dayanışmaların çözülmesi eşlik etmektedir. İşsizliğin turmanışı çeşitli ve çok sayıda dışlama üretmektedir. Kadınlar ve gençler bu maaşlı işe girme yarışında daha çok göze çarpmaktadırlar. Çoğu güney ülkesinde kadınlar kendilerine ait bir gelire sahip değildirlir. Buna bir de Aile Kanunu'na bağlı dışlanmalar ve sıkıntılar da eklenmektedir.

Sosyal anlaşmadaki bozulma: Devletlerin, en azından yönetimdeki rejimlerin yanlışlığı ortaya koymaktadır. Devlet, ekonomik kriz ve borçlanmanın etkisiyle gelir dağılımını yeniden düzenleyememektedir. İktidarlar gelişmeye yönelik projelerin yokluğu ve sosyal grupları tatmin edecek yolların eksikliği nedeniyle meşrutiyetten onlara kalanı kaybettiler ve toplumsal yapılarda aşırı bozulmalar ve yozlaşmalar oluştu.

IMF, Dünya Bankası'nın güdümü altında yürütülen yapısal uyum politikaları: hizmetlerin etkinliğini göz önüne dahi almadan, sağlık ve eğitim gibi toplumsal hizmetlerin ve yapıların gerilemesini artırmaktan başka işe yaramamıştır. Bu politikalar, kendi yöntemleri ile nüfusların yoksullaşmasına ve varolan yönetimlerin doğruluktan uzaklaşmasına neden olmuşlardır.

Akdeniz Yurttaşlar Forumu'nu kurduğumuz dönemde Avrupa-Arap ve Arap-Akdeniz diyalogundaki durgunluğu ve buna bağlı olarak uygun bir ortak gelişim ve işbirliği için gerekli olan bakış açılarını beğenmemekteyiz. Geçmişte Barselona Zirvesi'nde ve yakında gerçekleşen Malta Zirvesi'nden itibaren Akdeniz'de bir serbest değişim alanı oluşmuştur. Buna bağlı olarak; temelde yabancı yatırımcılara daha cazip görünecek olan bir teşvik oluşacaktır. Bu teşvik Akdeniz Ülkelerinin ekonomilerini yeniden şekillendirmeleri ve liberalleştirmeleri yolunda etkin ve güçlendirici olacaktır. Ama, dizginsiz üretim yarışı, ücret indirimi ve sosyal düzensizliğin pazar gelişimini değil, ekonomik savaşı beslediği baskın gelişme modeli içinde kapalı kalınmaktadır. Böyle bir bakış da, insan kapasitesi gelişimi ve çevresinin korunmasında yatırım artırımına ihtiyaç duyan kalıcı bir gelişmenin şartlarına tamamen zıttır. Aksi halde: kendini şekillendirmeye ve sosyal olarak gerekli etkinlikleri yerine getirmeye can atan milyonlarca genç kız ve erkeğin beklentilerine cevap verilmesi nasıl düşünülebilir?

Bu bağlamda güney ülkelerinin insanları gelişmenin anlamını sorgulamak hakkına sahiptir. Ekonomi dünyasındaki olayların gelişimi daha çok yok-

selluk, daha çok açıklık, daha çok kültürel bozulma demek oluyor ise o zaman gelişmenin nerede olduğu sorulmalıdır. Bu modernleşmenin reddedilmesine nasıl şaşılır? Bayağılıktan kurtulup, en ileri teknolojiler ile geleneksel üretim şekillerinin arasında bağ kurulmasını denemek gerekmez mi?

Ne olursa olsun ok yaydan çıkmıştır. Surat asılabilir, yıkılıp mutsuz olunabilir ama, bu alanı devletin kendine ait alanlarının ya da devletüstü yapılarının ele geçirmesine izin vermemek kaydıyla; bu düzene mükemmel bir doğal güçlülük yeteneği içerdiği kabul edilmelidir. Sosyal, kamusal ve ekolojik gereksinimlerin Avrupa-Akdeniz işbirliği için sürdürülen mücadeleye aniden dahil olması anlamı kökten değiştirir nitelikte olacaktır. Temel siyasal ve toplumsal içermelere sahip olacaktır.

Akdenizli kadınlar davalarını ifade etmek konusundaki geleneksel sınırı aşmak ve etkin sınır ötesi dayanışmayı güçlendirmek ile iki kat fazla ilgilenmektedirler. Kadınlar su, zanaat ya da geleneksel turizmin idaresi ve buna benzer başka dallarda alternatif gelişim deneyimlerine sahip olmuşlardır. Bu deneyimleri birleştirerek, karşılaştırarak ve toplumsal kurumlarda dikkate alınması için bazı ana hatlar çıkararak biraz marjinal olan statülerinden çıkarmak gerekmez mi?

Kamusal haklar ve sosyal haklar sorunu beni söz etmek istediğim son noktaya ulaştırıyor.

Akdenizli kadın ağı olarak, söz sivil toplumun ve özellikle sivil birliklerin güçlerine ve zayıflıklarına gelince; özellikle uyanık olmalıyız.

Sosyal ve siyasal krizin toplumun gücünün ve demokrasinin yerleşip birliklerin güçlenmesi sorununu ortaya çıkardığı açıktır. Son karar olarak hakkaniyetli bir temsil sisteminin özgürlüklerin ve güçlerin ayırımının sağladığı yardım isteklerinin garantilerinin; yorgunluk halinde destek, tartışmalar ve görev yapma hakkına karşı çıkmalar ve de temsili demokrasiyi tamamlayan ve düzenlen paylaşımcı demokrasi olmadan; yeterli olmayacakları düşünülmektedir. "Hükümet karşıtı" niteliğinin bazen rastlantısal olan karakterinden soyutlayarak; bir toplumda yurttaş girişimlerinin ve birliklerinin bloke olmuş siyasal kurumlara, geleneksel siyaset alanına sokulamayan sosyal ve siyasal kurumlara, geleneksel siyaset alınan sokulamayan sosyal ve siyasal inkar ifadelerine sıkça izin verdiği görülebilir. Doğu ülkelerinde böyle olan durum Akdeniz'in güneyindeki ülkelerde de farklı derecelerde ancak benzer şekilde gelişmiştir.

Bu arada iki tehditten korunmak gerekir:

Sivil toplumun eseri olan yurttaş girişimleri çoğunlukla temsil görevinden önce sorgulama ve öncülük rolüne sahip olurlar. Bunun iki sonucu olabi-

li; Marjinal ve etkisiz bir rolün sınırında kalabilirler. Ya da basit bir lobi görevi üstlenebilirler. Oysa; demokrasinin yerleşmesi ve sosyal değişimde sorumluluk alma gerçek anlamda incelendiği zaman sivil toplumun otonom ifade şekillerinin üstüne aldığı sosyal gerçeklik ile ele alınması gerektiği düşüncesi vazgeçilmez olmaktadır. Bu belki bugünkü toplantının konusu değil ama inanıyorum ki Akdeniz ülkelerindeki kadın kuruluşlarının gerçekteki ve kırsal ya da kentsel ortamlarda yaşayan kadınların kişisel deneyimlerinin de desteğiyle sahip olacakları yaptırım gücü hakkındaki düşüncelerin eleştirel ve açıklayıcı bir incelemesinden uzun süre kaçınmak mümkün değildir.

Diğer bir tehlike ise, Avrupa-Akdeniz planındaki sözü geçen sivil toplum birleşmeleri süresinde kendi kendine eşsiz dememek için evrensel bir sosyal ve siyasal organizasyon modelini benimsetmesi olabilir.

Her şeyden önce unutulmamalıdır ki; Avrupa Demokrasisi ihraç edilecek bir model değildir. Nedenine gelince zaten kendisi derin bir krizde bulunmaktadır.

Diğer taraftan; demokrasi ve kültür arasında varolan bağın altına kuvvetle çizmek gerekir.

Akdeniz'in dört yanında hepimizin ortak tarihi gereği hiçbir bahane ile vazgeçemeyeceğimiz çok sayıda temel değerleri paylaşıyoruz. Ama bu temel ortaklığın ötesinde; kabul etmek gerekir ki toplumlarımız evrensel değerler ile özel tarihsel ve kültürel edinimleri bir araya getirerek anayasal ve sosyal organizasyon şekilleri arasındaki bağlantıyı daha değişik yönetebilirlerdi.

Konuşmam boyunca; sivil toplumun içerik ve şekil bağlantısını sürekli sağlamak ve tüm yurttaş ifadelerinin kanunlaşmasının temellerini atan; sosyal gerçeklerin; yerini sağlamlaştırmak için uyanık kalmak amacıyla; kadınların sosyal ve kamusal haklarının genişletilmesinin mükemmel bir gücü olduğunu göstermeye yönelik bazı çalışma ve tepki yollarını telkin etmeyi denedim.